

СТРАТЕГІЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Особливості та сучасний стан економіки України

Основними рисами сучасного економічного становища України є:

- значна заборгованість держави, окремих галузей і підприємств зарубіжним країнам;
- відставання сектору економіки, який виробляє товари, від сектору економіки, який їх споживає;
- паливно-енергетична залежність від Росії;
- надмірний контроль економіки з боку українського уряду, що має ефект придушення того її сектору, що виробляє товар;
- криміналізація стосунків між державним установами і бізнесом, розподілення між кланами найприбутковіших секторів економіки України; "відірваність" України від світової економіки.

Перший економічний цикл

Тобто першою фазою руху вивільненої національної економіки було зменшення обсягів виробництва. Воно тривало з 1991 року до 1999 року. Фаза підйому першого циклу тривала з 2000 року до 2008 року. Фаза падіння цього циклу була надзвичайно тривалою і глибокою: за десять років обсяги національного виробництва зменшилися у 2,5 разу – індекс росту 0,405. У новітній світовій історії в жодній країні не було випадків подібного за глибиною падіння виробництва, навіть там, де відбувалися світові чи локальні війни.

Є кілька причин такої економічної катастрофи. Перша – повна невідповідність усієї сукупності діючих пострадянських підприємств в усіх галузях економіки вимогам і потребам існуючих реальних ринків. На підприємства перестали надходити державні замовлення і накази. Ринки ж потребували інших виробів.

Друга – за допомогою Москви відбулося повне розтращення фінансово-грошової системи. Гіперінфляція 1992-1996 років збільшила ціни майже у 114 тис разів. Більше восьми років країна працювала без грошей, кредитів, цін у національних знаках, в умовних одиницях, на умовах бартерного обміну товарами.

Третя – не відбувалися ринкові реформи. Права власності були заморожені до 1997-1998 років. Сприяння підприємству почалося лише з 1999 року. Підтримувалися старі і створювалися нові монополії, як горезвісний "Нафтогаз".

Фаза злету першого циклу у 2000-2008 роках дозволила за дев'ять років збільшити обсяги виробництва тільки на 81,3% – індекс росту 1,813. Однак темпи росту були недостатні. За час зростання не вдалося компенсувати усі втрати фази падіння. Базовий коефіцієнт темпу росту і, темпу зниження обсягу виробництва у першому циклі становив 0,74. Іншими словами, за перші 19 років незалежності країна зменшила досягнуті у 1990 році обсяги виробництва на 26%.

Причини незадовільного зростання виробництва у першому циклі такі.

1. Незначні і недостатньо глибокі структурно-технологічні зміни в економіці, перш за все, у промисловості та інших базових галузях.

2. Повільні темпи розгортання онлайн-економіки і електронної економіки через незначні інвестиції у цей сектор.

3. Розгортання у 2008 році "передчасної" фінансово-валютної кризи – як через негативні зовнішні впливи, так і через безвідповідальність і некомпетентність українського уряду та НБУ у питаннях подолання кризи.

Другий економічний цикл

У другому економічному циклі спостерігалася однорічна фаза падіння, 2008-2009 роки, і трирічна фаза зростання, 2010-2012 роки.

Зниження обсягів ВВП за роки падіння досягло 14,8%, індекс 0,852. Головні причини падіння виробництва були такі.

1. Відмова країн-споживачів від української продукції будівельного призначення через зменшення обсягів інвестицій на міжнародних ринках – експорт впав на 38%.

2. Глибока девальвація валютного курсу гривні – за жовтень-грудень 2008 року курс впав у 1,8 разу. Це викликало переведення гривневих фондів банків у долари, зменшило імпорт для потреб виробництва, скоротило обігові капітали економіки.

3. Відплив іноземного банківського капіталу з України до західних країн.

Тільки за три місяці гіпердевальвації з території країни було виведено 6 млрд дол іноземних кредитів. Цей процес тривав і далі в обсягах 4-5 млрд дол на рік. Причини – втрата банками вартості їх гривневих фондів і зневіра до грошової політики українського центрального банку.

Уряд намагався компенсувати втрати фінансового капіталу, звернувшись за державними позиками до міжнародних ринків.

У 2009-2012 роках щорічні зовнішні запозичення уряду дорівнювали не менше 4 млрд дол на рік. Разом з внутрішніми державними позиками вони досягали 10-12 млрд дол. Причини кризи другого циклу були поверхневими, що дозволило їх швидко усунути. Фаза зростання забезпечила підвищення обсягів ВВП лише на 9,8%.

Фаза підйому знову не перекрила темпи падіння обсягів виробництва, які мали місце у цьому циклі – спільний коефіцієнт темпів зниження і темпів зростання виробництва дорівнював 0,936. Це означає, що за 2008-20012 роки країна втратила ще 6,4% свого виробничого потенціалу відносно рівня 2007 року.

Були знищені слабкі після фінансової кризи банківсько-кредитні ринки. Країна перейшла до командно-корупційного управління і зупинила ринкові відносини. Були розчавлені мале і середнє підприємство.

Відсутність конкуренції зупинила пошук і реалізацію інноваційних бізнес-рішень. Відбувалося пряме і опосередковане виштовхування іноземного капіталу за межі України. Більшість іноземних банків зупинила свою діяльність.

Значно зросли імперії олігархів донецького клану, що збільшило ступінь монополізації ринків і зменшило інвестиційний потенціал економіки у частині, що залежить від прибутків і накопичень підприємств. Як наслідок були зупинені процеси модернізації підприємств, знизилася їх конкурентоспроможність у світі.

Третій відтворювальний цикл

З 2013 року національна економіка перебуває у третьому, відтворювальному циклі. Почався він фазою падіння – державний орган статистики зафіксував у 2013 році нульовий темп росту ВВП, хоча насправді він зменшився мінімум на 1%.

У 2014 році зниження обсягів виробництва поглибилася. За офіційними даними у першому півріччі воно становило 6%, але в реальності темпи падіння досягнуть за підсумками 2014 року 12-14%. Тривалість фази падіння – під запитанням, але зрозуміло, що і в 2015 році воно не буде зупинено і становитиме не менше 6%.

Загальне зменшення виробництва сягне за три роки щонайменше 18-19%, індекс 0,82, що дорівнюватиме низхідній динаміці попереднього циклу у 2008- 2009 роках. Проте причина падіння у третьому циклі інша, ніж у другому.

Це падіння є наслідком руйнування слабкої ринкової системи донецькою політико-кримінальною зграєю. До того ж ця зграя фізично "вичистила" банківські резерви в країні і спричинила дефіцит іноземної валюти. На жаль, новий тимчасовий уряд не відмовився від застоювання багатьох інструментів уряду "регіоналів".

Також відбуваються матеріальні втрати і зупинки виробництва через війну у Донбасі. Під її впливом спостерігається масштабна втеча капіталу. Українські інвестори переводять доходи за кордон, іноземні – різко зменшили внески в економіку. Обсяги прямих і портфельних інвестицій за вісім місяців 2014 року становили 500 млн дол, тоді як у 2013 році за такий же час – 3 млрд дол.

Через ці причини відтягується модернізація і підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств. Внутрішній ринок не отримує інноваційні товари. Ці обставини впливають на відкладання початку довготривалого зростання.

Зараз складно передбачити, якою буде фаза зростання третього циклу за тривалістю і темпами щорічного росту. Усе залежить від політики відновлення і глибини ринкових реформ у 2014-2015 роках.

Наслідки циклічного розвитку

Для оцінки кількісних результатів циклічного руху слід повернутися до горішнього мажоранського. Можна констатувати, що у 2015 році обсяги внутрішнього виробництва становитимуть лише 56,7% від його обсягів у 1990 році.

Цей показник є добутком індексів росту ВВП у трьох циклах. Отже, величина падіння за весь період – приблизно 43,3%.

Про що свідчить незафарбована площа малюнка вище кривої динаміки ВВП. Ця площа інтегрально показує обсяг невипущеної продукції за ці 25 років відносно обсягів, які могли бути при збереженні рівня виробництва 1990 року.

Її відносна величина до усієї площі малюнка дорівнює 40,1%. Саме стільки було не випущено продукції за 25 років через падіння виробництва. Це втрати не тільки виробництва, а й потенційного обсягу сукупного внутрішнього споживання.

Чисельність населення в країні зменшилася з 53 млн осіб у 1990 році до 43 млн осіб у 2014 році, темп падіння – 0,81. Таким чином, зменшення рівня споживання в середньому на людину становило 30%.

Треба також бачити відмінність першого циклу, який є довготривалим і пов'язаним з глибинними структурними змінами. Однак негативною була відносна короткостроковість фази підйому, що є неприродним для довгих коливань. Зазвичай у ринкових економіках ця фаза триває 20-25 років.

Більшій тривалості фази зростання першого циклу завадили короткі спади, що відбувалися у другому циклі у, 2008 році та у третьому у 2013-2014 роках.

Тобто другий і третій цикли, які не пов'язані із структурними зрушеннями і є короткими коливаннями, наклалися на висхідну динаміку економіки у довгому першому циклі та не дали їй продовжуватися.

Іншими словами, фінансова криза другого циклу та деструктивний перерозподіл фінансових ресурсів економіки на користь корупційних кланів у третьому циклі скоротили потенційний ріст першого. Очевидно, цей потенційний ріст вже скінчився. Можливо, країна вступила у фазу тривалого падіння.

Усі три цикли закінчувалися індексами динаміки, меншими за 1, що показує низькосхідну тенденцію в кожному з них. Це видно і візуально з кривої темпів росту ВВП, яка має нахил униз. Тобто українську економіку у цей період можна оцінити як поступово згасаючу. Вона має фази росту й зниження, як і всі ринкові економіки.

Проте, якщо більшість економік у кожному циклі мають чистий приріст обсягів виробництва, то українська – ні. У кожному циклі зростання української економіки є недостатнім для виходу на більш високий рівень виробництва.

Інакше виглядають коливання у конкурентних ринкових економіках. На етапах кризового руху у них здійснюються структурні зрушення. Причому структурні вдосконалення є різними за глибиною у різних за тривалістю циклах.

В результаті структурних змін в економіках виникає внутрішня потуга для зростання, бо з'являються нові попит і пропозиція.

В Україні на етапах падіння структурні зрушення не відбуваються через відсутність конкуренції, безвідповідальність державних корпорацій, нахабство олігархічних холдингів, неконструктивність великих банків, винищення вільного підприємництва. Тому фази зростання нетривалі та незначні за своїми темпами.

Причинна основа циклічного падіння є кілька основних чинників постійного від'ємного зростання у кожному циклі.

1. Не відбувається інноваційне наповнення економіки, яке створюється під час криз за рахунок структурно-технологічної модернізації господарства. Така модернізація є наслідком провалу старих ринків. Вона приводить до побудови нових ринків або всередині країни, або за кордоном. Завдяки цьому неконкурентоспроможні підприємства мали б витіснитися тими, які пропонують нову продукцію. Капітали б перерозподілялися до цих підприємств і накопичувалися б сили, які могли б вивести економіку на новий високий рівень.

2. В Україні постійно ігноруються закони грошового обігу, у відповідності з якими штучне накачування суспільного обороту грошовою масою задля отримання додаткових доходів бюджету приводить до подорожчання не тільки споживчих, а й інвестиційних товарів і послуг. Наслідок – гальмування розвитку країни.

3. Структурні економічні перетворення неможливі без накопичення і концентрації фінансового капіталу на новітніх напрямках національного господарства. Ця проблема не вирішується без реального кредитного ринку в Україні, на якому б використовувалися реальні процентні ставки. До цього треба додати ненадходження в країну вільного міжнародного капіталу.

Навпаки, у кожному відтворювальному циклі країна переживала глибокі фінансові кризи, які руйнували внутрішній кредитний ринок, відштовхували іноземні інвестиції і вели до декапіталізації економіки: у 1992-1995, 2008 і 2014 роках.

4. Відбувається абсолютне зменшення основних макроекономічних ресурсів – факторів росту ВВП країни: основного капіталу, чисельності працюючих та науково-технічних розробок і вдосконалень.

Капітал, виражений діючими підприємствами, спочатку скоротився на 35- 40%, потім, після 2000 року, збільшився на 10-12%. Чисельність працюючих зменшилася з 27 млн осіб у 1990 році до 20,5 млн осіб у 2014 році, тобто на 36,5%. Правда, після 2000 року чисельність уже майже не зменшувалася. Звичайно, різко впали обсяги українських науково-технічних розробок, хоча приватний бізнес частково використовував запозичені на заході інновації.

5. При розпаді СРСР у полум'ї гіперінфляції були знищені усі заощадження епохи. За часи самостійності влада не спромоглася накопичити пенсійні фонди, які у західних країнах є ресурсом довгострокових інвестицій. Пенсійна система – архаїчна, глибоко дефіцитна і не дає змоги жити пенсіонерам.

Відбувалося скорочення усіх видів ресурсів розвитку, знищена українська грошова одиниця, не створені стимули структурної модернізації і зростання виробництва, які відбулися б лише при запровадженні ринкової системи. Закони економіки жорстокі і вони наочно демонструють неможливість розвитку без їх виконання.

Накопичення негативних факторів економічного зростання і невідповідність відносин власності потребам модернізації підводить до висновку, що почалася нова довготривала фаза падіння української економіки, як це було у 1990 роки. Стратегія економічного розвитку України.

Стратегія економічного розвитку України

Реформа	Що було зроблено	Результат
Крок 1. Стрімка приватизація та розвиток приватного сектора	Можна ліквідувати ряд традиційно великих держмонополій на ринку	Здорова конкуренція і ефективна ринкова економіка на умовах вільного діалогу між урядом і підприємцем.
Крок 2. Антиінфляційні заходи	Різне збільшення процентних ставок, підвищене оподаткування приросту фонду заробітної плати.	-
Крок 3. Закон про іноземні інвестиції	Іноземним інвесторам забезпечити різноманітні податкові пільги і спрощена видача ліцензій. І це може привести до того, що зникнуть обмеження на розмір інвестицій і вивезення прибутку за кордон.	-
Крок 4. Зниження податкової ставки	-	Призведе до того що економіка може вийти з тіні.
Крок 5. Розумний розподіл грошей ЄС	Треба , щоб основна частина грошей пішла на підтримку малого і середнього бізнесу, освітні програми та кредити для підприємців.	Призведе до розвитку приватного сектора, який стане основною рушійною силою економіки України

Висновки

Стосовно ж України, то донині країна має вкрай незадовільний рівень економічної та фінансової співпраці з Великою Британією. Тому саме активізація й інтенсифікація взаємозв'язків і ділових контактів між двома країнами може надати й Україні додатковий шанс на економічне відновлення.

У процесі подальшої лібералізації торговельного режиму в межах вимог СОТ, Україна може скористатись досвідом Туреччини з приводу використання вузько-селективного протекціонізму, оскільки на відміну від Туреччини, Україна має досить низький індекс економічної свободи загалом (46,3 – 161 місце в рейтингу) і торговельної свободи зокрема (84,4) при фактично нижчих торговельних бар'єрах для імпорту. Безумовно, Україні не вистачає капі-

тальних ресурсів для переобладнання виробництв, та створення якісно нових експортоорієнтованих виробничих потужностей.

Багатомірність сучасної кризи в Україні свідчить, що глибина падіння вітчизняної економіки значно перевищує аналогічні показники більшості країн світу. Це пояснюється диспропорціональністю функціонування національної економіки, загостренням довготермінових системних протиріч:

- компенсацією надлишкового споживчого попиту стійким негативним сальдо торговельного балансу;
- залежністю низькотехнологічного експорту від кон'юнктури світового ринку;
- неефективністю фінансової системи і зростанням зовнішнього боргу.

Специфіка національної економічної кризи визначається не лише впливом світової, а й структурними дисбалансами, нерозвиненим внутрішнім ринком, значним внутрішнім боргом, низьким рівнем науково-технологічної та інноваційної активності. Однак за умов формування ефективної антикризової державної політики, спрямованої на трансформацію національної економіки у напрямі її модернізації, застосування інноваційно-інвестиційних моделей, використання значного внутрішнього потенціалу можна буде створити стабільну економічну систему.

Нездійснення ринкових реформ і засилля бюрократичного адміністрування економіки не дозволили створити стимули технологічної модернізації підприємств, структурного перерозподілу капіталу та розгортання галузей нової економіки.

Внаслідок цього національне господарство не розвивається темпами, що дозволяє її виробничий і людський потенціал.

Старіння виробничих потужностей знищило третину робочих місць, вплинуло на скорочення населення, знизило конкурентоспроможність більшості підприємств до рівня, який не залишає надій на відновлення економічного зростання.

Щербак В.В.

Студентка 5-го курсу

Національної академії управління